

УДК 766; 659; 655.28.

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vas.25.2024.27-37>

ШРИФТОВА КОМУНІКАЦІЯ У МІСТАХ УКРАЇНИ

Наталія ДЯДЮХ-БОГАТЬКО

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6822-7488>

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра соціокультурного менеджменту,
вул. Валова, 18, Львів, Україна, 79008
e-mail: ndbogatko@gmail.com*

Вікторія ГНИЛЯКЕВИЧ

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-3159-7340>

*Українська академія друкарства,
кафедра графічного дизайну і мистецтва книги,
вул. Винниченка, 12, Львів, Україна, 79008
e-mail: viktorija30@ukr.net*

Візуальна комунікація в містах має різні джерела і одним із них є шрифт. Традиції українського кириличного шрифту має глибоке коріння. Сучасне українське місто бореться за свою ідентичність і шрифтову пізнаваність. Кожне українське місто має свій герб та логотип. Частина українських міст уже має затвержені фірмові шрифти. Над ними працюють як шрифтові дизайнери, так і відомі митці – від початківців-студентів до знаних метрів-художників.

Міське населення планети постійно зростає і наша держава не стає винятком цьому. А велика насиченість жителів потребує певних засобів комунікації, вказівників, графічних елементів. Найпопулярнішими в містах були і залишаються шрифтові повідомлення. Та шриф сам по собі є носієм певних графічних ідентифікацій, що відносять читача до того чи іншого культурного середовища, історичного періоду, національного контексту.

Розглянуто використання власного шрифту та айдентики для міст світу і акцентовано на українській практиці. Сучасні шрифтові гарнітури дають дизайнерам можливість працювати без колишніх технологічних обмежень поліграфії. У створенні айдентики для міст шрифтовика опираються на історичні витоки, візуальну культуру, архітектурні ансамблі, природні характеристики та власний смак. Бо всі міста України унікальні, мають історію, традиції, культурні цінності. Завдання бренду: поєднати ці речі у візуальну систему, створити цілісний графічний образ стилю міста за правилами.

Перелічено найвідоміших шрифтових дизайнерів, які в наш час створили чимало фірмових шрифтів для українських міст, наведено приклади й описано особливості їх робіт.

Ключові слова: мистецтво, візуальна культура, шрифт, гарнітура, айдентика, комунікативний дизайн, логотип, авторське право.

Постановка проблеми. Навчити правильно відчитувати та вживати шрифтові гарнітури є дуже важливо для сучасних молодих людей, бо часто вони покладаються на штучний інтелект та безмежну кількість даних в інтернеті, а не в своїй культурі, мистецтві, історії. В цьому контексті особливо актуальним є розробка та впровадження своїх шрифтових гарнітур для бренд-буків українських міст.

Тему українських шрифтових гарнітур активно впроваджує та підтримує шрифтова платформа Рентафон [10], яка дає змогу як завантажити свій створений шрифт для впровадження та продажу, так і купити обраний з каталогу для використання у власному дизайні. Ця платформа є надзвичайно важливою для збереження авторських прав шрифтовиків, які часто залишались у 25-ти перших років незалежності нашої держави у тіні, або ж їх зовсім оминали. Крім того, це також є певним роаялті для дизайнерів, водночас коли їх продукт стає знову і знову затребуваним.

Одними з найпоширеніших монографій про шрифти часів незалежності є праці Володимира Лесняка [3], які розкривають багаторічний доробок його студентів у Харківській державній академії дизайну та мистецтв. Проте сучасні молоді дослідники шрифтів значно частіше користуються електронними ресурсами, з яких поширеними є Прожектор [10] та блог від Рентафону [1]. Також важливим для наряду нашого дослідження є праці Василя Косіва, Наталії Удріс-Бородавко та інші, які звертають увагу на українські особливості в графічному дизайні [2; 7; 8; 11].

Мета нашого дослідження – аналіз в історичному та мистецькому розрізі шрифтової спадщини українських міст у айдентиці та навігації.

Виклад основного матеріалу. Візуальна комунікація в містах має різні джерела: логотипи, шрифти, рекламоносії, навігаційна система та ін.

Ми погоджуємось із твердженням професора В. Лесняка, що “шрифт – основа всього графічного дизайну. У графічному дизайні постійно відбуваються зміни предметної системи закономірностей, способів бачення, мислення, естетики професії” [3, с. 3].

Кожне місто України унікальне, кожне має свою історію, свої традиції, свої культурні та архітектурні пам’ятки. Головне завдання у розробці бренду – поєднати ці речі у візуальну систему, створити цілісний графічний образ стилю міста. Звичайно, що є певні правила, логотип, система кольорів, шрифти, які повинні гармоніювати між собою і разом створювати сильний та запам’ятовуваний бренд.

У сучасному світі дизайну тенденції постійно змінюються. Те саме стосується і шрифтових тенденцій. Створення унікальних шрифтів з характерними особливостями – засічками, товщинами, графічними елементами – власне, і є тим важливим елементом для створення ідентичності та розпізнаваності кожної окремої культури і міста зокрема. Національні шрифтові риси можуть бути похідними від традиційних елементів у вишивці,

різьбярстві, писанкарстві, орнаментиці килимів, кераміці, архітектурі. А можуть бути авторськими інтерпретаціями. Шрифт може часто сприйматись як національний, а іноді й мати широке застосування і в міжнародному контексті.

Якщо раніше шрифтові гарнітури залежали від набірних друкарських елементів, то сьогодні комп'ютерні технології дають можливість уже працювати дизайнерам без обмежень і створювати різноманітні шрифти залежно від особистих уподобань. А мати місту свій власний шрифт дає змогу виокремити його айдентику, діловодство, пізнаваність серед решти та захистити авторські права на його використання.

У світі використання власного шрифту для міста є практикою також рідкісною, проте над розробкою власної айдентики працюють найбільш популярні міста. Наприклад, у Португалії таким може похвалитися місто Порту, що є відомою Меккою для туриста. Їх айдентика побудована на синіх хвилях, що за задумом дизайнерів перегукується і з хвилями океану, і з керамічними автентичними плитками “азулежу”. Над розробкою працювало агентство Studio Eduardo Aires у 2014 році [1]. З увагою до айдентики міста підійшли й у Нью-Йорку, Мельбурні. Однак пощастило Хельсінкі, де до айдентики доклалося агентство Werklig в 2017 році й розробило їм власний шрифт: Helsinki Grotesk, й Осло, де також до пакета з айдентикою входив власний шрифт: Oslo Sans від агентства Creuna Norway. Проєкт був реалізований у 2019 році [1].

Зробимо огляд шрифтового наповнення українських міст з точки зору теорії Ганса Бельтінга, відомого завдяки своїй праці “Історія мистецтва після модернізму” [9]. Німецький мистецтвознавець і культуролог пропонує традиційні підходи до вивчення комунікативних процесів, запропонувавши власну концептуальну модель.

Теорія Бельтінга ґрунтується на твердженні, що комунікація – це не лінійний процес обміну повідомленнями, а складна взаємодія різних символічних форм, фізичних носіїв інформації. Його теорія пропонує для розуміння сучасних комунікативних практик брати до уваги всю складність та багатомірність цього явища та виходити за межі традиційних теорій. А тому шрифт – це не лише напис, а й потужний інструмент у руках умілого дизайнера.

Глядач, який сприймає графічний напис, є посередником та інтерпретатором у переданні інформації. Написи і графічні малюнки можуть бути інтерпретовані по-різному носіями різних мов, культур, що часто є тонкими жартами на знання мови та тонкощів перекладу.

Ще десять років тому одиниці міст в Україні могли похизуватися вдалим брендингом. Проте завдяки зусиллям вітчизняних дизайнерів, у тісній співпраці з міськими органами влади, ситуація змінюється, і таких проєктів з кожним роком стає дедалі більше. Українські шрифтові дизайнери розробляють унікальні шрифти, які вдало підкреслюють характери міст та виконують усі потрібні функції.

Фаворитом з розробки шрифтів для українських міст є Дмитро Растворцев, шрифтовий дизайнер, на рахунку якого є розробка сімейства

шрифтів для столиці нашої держави, міста Києва, шрифт під назвою “Kyiv Type”, Вінниці, “Vinnytsia Typefamily”, та для міста Сум, “Sumy Font”.

Рис. 1. Зразок шрифту “Kyiv Type” для Києва. Автор Дмитро Растворцев

Чим особливі, і що саме поєднують в собі ці проекти? Про шрифт “Kyiv Type” сам автор говорить так: “Київ різний. Трохи брутальний. Трохи інтелігентний. Трохи тусовочний. Трохи хіпстерський. Трохи традиційний. Це еклектичне місто. Воно легко включає різне та різних – це створює той Київ, який я люблю. Шрифт такий самий – трохи брутальний, трохи інтелігентний, трохи тусовочний, трохи традиційний, трохи дикий. І дуже-дуже різний” [10].

Для розробки фірмового стилю міста кожному досвідченому дизайнеру відомо, що недостатньо однієї гарнітури, часто для контрасту потрібно два–три варіанти. Таким прикладом є сімейство шрифтів “Vinnytsia Typefamily”, що було створено у 2019 році Дмитром Растворцевим. Вони складаються з шрифтів: “Serif”, “Sans Serif” та декоративного – “Display”.

Рис. 2. Зразок шрифту “Vinnytsia Serif” для Вінниці. Автор Дмитро Растворцев

Шрифт “Vinnytsia Serif” підкреслює історію міста, його традиції й водночас звучить сучасно та модерно, а в поєднанні з декоративним “Display” (стилістика постерів до Дня міста чи Джаз-фестивалю) створюють грайливу айдентику зі своїм настроєм та обличчям.

Ще одним із авторів кількох іменних шрифтів для українських міст є Кирило Ткачов. Шрифтовий дизайнер, який один із перших розробив шрифтовий бренд для українських міст. У 2014 році після окупації росією

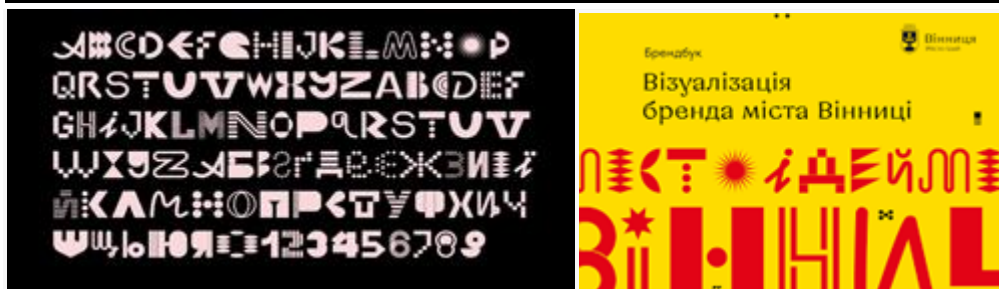

Рис. 3. Шрифт “Display” для Вінниці. Автор Дмитро Растворцев

Рис. 4. Зразки реалізації айдентики у Вінниці

східних областей України Кирило Ткачов випустив шрифт “Lugatype”, натхненний культурою і традиціями Луганщини. Це брусковий шрифт із характерними впевненими засічками, що мав на меті продемонструвати те, як Кирило уявляє рішучість та впевненість українського народу, що там проживає, та донести усьому світові головний меседж “Donbas is Ukraine”.

Donbas is Ukraine Lugatype

abcdefghijklmnopqrstuvwxyz
ABCDEFGHIJKLMNOPQRSTUVWXYZ
абвгде жзиклмнопрстуфхцчшщъьэюя
АБВГДЕ ЖЗИКЛМНОПРСТУФХЦЧШЩЪЬЭЮЯ
0123456789
!@#\$ %*()_+

Рис. 5. Шрифт “Lugatype” для Вінниці. Автор Кирило Ткачов

Гарною демонстрацією того, як дизайнери відчувають різні міста, є трансформація характеру гарнітури для Волині та міста Луцька від того самого автора Кирила Ткачова. З декоративними нотками, додатковими ромбами, що переривають вертикальні накреслення лігер, твердими гачками та крученими руками й хвостами створюють архітектурно-декоративний ритм, що відлунує історією з його замком Любарта, Лютеранською кірхою, кафедральним собором Святої Трійці.

“Шрифт «Lytsk Type»... декоративний, акцидентний шрифт, наповнений передусім історичним контентом. У літерах прочитується велич архітектурних форм, їхня архаїчність. Шрифт вийшов яскравим, упізнаваним і полюбився дизайнерам не лише для використання в айдентиці міста Луцька” [10]. Його часто можна побачити в дизайні різних рекламних постерів, листівок, часто використовують для заголовків у типографії та в медіа.

Рис. 6. Зразок шрифту “Lytsk Type”. Автор Кирило Ткачов

Свій шрифт місто використовує для популяризації туристичних пам’яток, розвитку креативних індустрій. Прикладом є офіційний сайт visitlutsk.com для популяризації найцікавіших та найбільш затребуваних місць Луцька, де всі заголовки та рубрики набрані також “Lytsk Type” [4].

Ще одне місто, яке може похизуватися аж двома фірмовими шрифтами, є місто Дніпро. У 2016 році місто отримало від двох дизайнерів Віктора Харика та Геннадія Заречнюка шрифт “Dnipro”.

Рис. 7. Зразок шрифту “Dnipro”. Автори Віктор Харик та Геннадій Заречнюк

У його основу пропорцій товщин букв були покладені напрацювання Георгія Нарбути та Марка Кірнарського. З яскраво вираженими “нарбутівськими” засічками на літерах “Г”, “Т”, “Д”, “О”, із заниженою апературою в лігері “А”, збільшеним животиком та подовженими гачками на “П”, “Н”, “Д”.

З часом з'явився ще один шриффт під назвою “Dnipro”, який створили два дизайнери: Андрій Шевченко та Кирило Ткачов, проте вже зовсім протилежного характеру. Гротеск з акцидентним характером. Лінійні піктограми відображають жителів: місцевих та приїжджих, хвилі, ріку Дніпро, кораблики, хвилі та любов до рідного. Шриффт добре читабельний і гарно працює в дизайні бренду міста.

Рис. 8. Зразок шрифту “Dnipro”. Автори Андрій Шевченко, Кирило Ткачов

Красиві, яскраві і впізнавані гротески, які підтримують не лише українську кирилицю, а й латиницю і ще декілька європейських мов, окрім Києва і Дніпра, мають ще такі міста, як Харків (“Kharkiv” від шрифтової дизайнерки Катерини Дрозд), Маріуполь (“Mariupol Strong” від української словолитні “Щедрик”, дизайнери Андрій Шевченко та Сергій Родіонов), місто Ірпінь (“Irpin Type” – Олексій Поповцев).

Рис. 9. Зразок шрифту “Kharkiv” та його впровадження. Авторка Катерина Дрозд

У вузьких колах дизайнерів є відомим Юрко Крукевич, львів'янин, викладач ЛНАМ. Він є автором багатьох упроваджених логотипів міст, серед яких найвідомішим є логотип для Львова, що було зроблено ще в рамках святкування Єврокубка з футболу у 2012 році. Проте свого шрифту місто Львів не має.

Рис. 10. Шрифт для міста Тиріч. Авторка Катерина Королевцева

Рис. 11. Шрифт для міста Ірпінь. Авторка Катерина Королевцева

Рис. 12. Логотип міста Львів. Автор Юрко Крукевич

Про найвідоміших шрифтовиків можемо ознайомитись у статті Олени Рудої та Євгена Садко “Українські шрифти від Майдану до сьогодні” [6] й на самій шрифтовій платформі “Рентафон” [10], яка створена для популяризації вітчизняних шрифтів, комунікації між дизайнерами та закликає дотримуватись авторських прав під час використання шрифтових гарнітур.

Кожне українське місто має свій герб та логотип. І часто підписи до них є лєтерінгом – шрифтовою композицією, який ще не переріс у шрифтову гарнітуру, не є повноцінним шрифтом. Бо повноцінна гарнітура містить чимало шрифтів з різними накресленнями.

Висновки. Якісний дизайн і брендинг дає можливість не лише привабити туристів, а й підтримати місцеву культуру та традиції, підкреслити унікальність наших міст, їхнє значення в світовому культурному просторі. Це насамперед є головним аспектом у створенні привабливого та

конкурентоспроможного образу міста як на внутрішньому, так і на міжнародному рівні. А це нам зараз у край потрiбно. Наш дизайн повиннi не лише бачити, а й iдентифiкувати як український, сильний, незламний, вольовий.

Пiдсумовуючи, варто наголосити, що в Україні є свої шрифтовi школи, де навчають мистецтва шрифту та калiграфiї, а отже, виокремилась плеяда провiдних дизайнерiв, якi напрацьовують айдентику мiстам через шрифтову комунiкацiю. В бренд-буках українських мiст з'явилися свої шрифтовi гарнiтури, якi пiдкреслюють традицiї та новаци мiського середовища. Тенденцiї, започаткованi в Європi, якi умовно можемо назвати "Кожному мiсту – свiй авторський шрифт", активно пiдтримали вiтчизнянi дизайнери i впевнено крокують у майбутнє разом зi збереженням авторських прав на кожний iз них.

Список використаної лiтератури

1. Ковальчук Л. Айдентику мiст, на якi варто звернути увагу. Projector MAG. URL : https://prjctr.com/mag/city_branding_examples (дата звернення: 18.05.2024).
2. Косiв В. Українська iдентичнiсть у графiчному дизайнi 1945–1989 рокiв. Київ : Родовiд, 2019. 478 с.
3. Лесняк В. Вiдтворення шрифтової спадщини: 40 оригiнальних шрифтiв. Київ : ArtHuss, 2020. 160 с.
4. Луцьк. Офiцiйний сайт. URL : <https://www.visitlutsk.com> (дата звернення: 20.05.2024).
5. Новi тренди в типографiцi. Rentafont. URL : <https://rentafont.com.ua/blog/novi-trendi-v-typografici> (дата звернення: 20.05.2024).
6. Руда О., Садко Є. Українськi шрифти вiд Майдану до сьогодні. Rentafont. URL : <https://rentafont.com.ua/blog/ukrainski-shryfty-vid-maidanu-do-sohodni> (дата звернення: 20.05.2024).
7. Удрiс-Бородавко Н. Графiчний дизайн з українським обличчям. Київ : ArtHuss, 2023. 206 с.
8. Шпак О. Калiграфiя: шлях до лiтери; український скоропис. Київ : Вiстка, 2023. 120 с.
9. Belting H. Art History After Modernism. Chicago : University of Chicago Press, 2003. 226 p.
10. Rentafont. URL : <https://rentafont.com.ua> (дата звернення: 12.05.2024).
11. Telegraf. Design #1: Український дизайн. Київ : ArtHuss, 2021. 200 с.

References

1. Kovalchuk, L. Aidentyky mist, na yaki varto zvernuty uvahu. Projector MAG. Retrieved from : https://prjctr.com/mag/city_branding_examples (data zvernennia: 18.05.2024).
2. Kosiv, V. (2019). Ukrainska identychnist u hrafichnomu dyzaini 1945–1989 rokiv. Kyiv : Rodovid.

3. Lesniak, V. (2020). Vidtvorennia shryftovoi spadshchyny: 40 oryhinalnykh shryftiv. Kyiv: ArtHuss.
4. Lutsk. Ofitsiynyi sait. Retrieved from: <https://www.visitlutsk.com> (data zvernennia: 20.05.2024).
5. Novi trendy v typografitsi. Rentafont. Retrieved from: <https://rentafont.com.ua/blog/novi-trendi-v-typografici> (data zvernennia: 20.05.2024).
6. Ruda, O., Sadko, Ye. Ukrainski shryfty vid Maidanu do sohodni. Rentafont. Retrieved from: <https://rentafont.com.ua/blog/ukrainski-shryfty-vid-maidanu-do-sohodni> (data zvernennia: 20.05.2024).
7. Udris-Borodavko, N. (2023). Hrafichniy dyzain z ukrainskym oblychchiam. Kyiv: ArtHuss.
8. Shpak, O. (2023). Kalihrafiia: shliakh do litery; ukrainskyi skoropys. Kyiv : Vistka.
9. Belting, H. (2003). Art History After Modernism. University of Chicago Press.
10. Rentafont. Retrieved from: <https://rentafont.com.ua> (data zvernennia: 12.05.2024).
11. Telegraf (2021). Design #1: Ukrainskyi dyzain. Kyiv.

FONTS OF COMMUNICATION IN THE CITIES OF UKRAINE

Nataliya DYADYUKH-BOGATKO

*Ivan Franko National University of Lviv,
Department of Sociocultural Management,
Valova Str., 18, Lviv, Ukraine, 79008
e-mail: ndbogatko@gmail.com*

Victoria HNYLYAKEVICH

*Ukrainian Academy of Printing,
department of graphic design and book art,
Vynnychenka Str., 12, Lviv, Ukraine, 79008
e-mail: viktorija30@ukr.net*

Visual communication in cities has different sources and one of them is the font. The traditions of the Ukrainian Cyrillic script have deep roots. A modern Ukrainian city is fighting for its identity and through font recognition. Every Ukrainian city has its own coat of arms and logo. Some Ukrainian cities already have approved corporate fonts. They are worked on by both typeface designers and famous artists, from beginning students to well-known meter artists.

The urban population of the planet is constantly growing, and our country is no exception to this. And the high density of residents requires certain means of communication, signs, graphic elements. Text messages were and remain the most popular in cities. And the font itself is a carrier of certain graphic identifications that refer the reader to one or another cultural environment, historical period, national context.

The use of one's own font and identity for cities around the world is considered, with an emphasis on Ukrainian practice. Modern typefaces allow designers to work without the

former technological limitations of printing. In creating identities for cities, font designers rely on historical origins, visual culture, architectural ensembles, natural characteristics and their own taste. Because all Ukrainian cities are unique, have history, traditions, and cultural values. The task of the brand: to combine these things into a visual system, to create a complete graphic image of the style of the city according to the rules.

The most famous font designers who have created a number of signature fonts for Ukrainian cities in our time are listed, examples are given and the features of their work are described.

Keywords: art, visual culture, font, typeface, identity, design for communication, logo, copyright.

Стаття надійшла до редколегії 15.07.2024

Прийнята до друку 28.10.2024